

Barmhartigheid

Richard Selzer

Richard Selzer wordt in 1928 geboren in het plaatsje Troy, gelegen langs de rivier de Hudson in de staat New York. Zijn vader is er werkzaam als dokter en na zijn middelbare school besluit Selzer in diens voetsporen te treden. Hij studeert geneeskunde aan Albany Medical College en de Yale School of Medicine, waaraan hij na het afsluiten van zijn specialisatie in de chirurgie verbonden blijft. In 1985 verlaat hij de geneeskundige praktijk om zich volledig aan zijn schrijverschap te kunnen wijden.

Selzers debuut, de verhalenbundel *Rituals of Surgery*, stamt uit 1974. Later volgen er nog vele verhalen- en essaybundels, een autobiografie (*Down from Troy*) en een roman, *Knife Song Korea*, die geïnspireerd is op zijn ervaringen als arts in het Amerikaanse leger ten tijde van de Koreaanse oorlog, in de jaren vijftig. Zeer leeswaardig is ook zijn autobiografische *Raising the dead*, over zijn legionellabesmetting, die bijna fataal afliep. Hoewel Selzer in Europa nauwelijks bekend is, geldt hij in de Verenigde Staten als een belangrijke schrijver op het gebied van de geneeskunde; er is dan ook relatief veel (academisch) onderzoek naar zijn werk verricht. Selzer overleed in 2016.

Onderstaande tekst werd in 1982 gepubliceerd en betreft een situatie in de Verenigde Staten. Het is belangrijk om deze tijd en plaats in gedachten te houden bij het lezen.

Het is oktober in de Villa Serbelloni, waar ik een maand ben om te schrijven. Op de vensterbanken sterven de vliegen. Het klimaat is vol onzekerheid. Gaat het afkoelen? Of opwarmen? Elke dag gaat het van vorst naar stoom. De vliegen kennen geen onzekerheid. Ze begrijpen dat hun tijd gekomen is.

Wat een energie kost het om te sterven! De waanzin ervan. Lang nadat ze ineengezakt zijn en roerloos blijven liggen, zijn de vliegen in staat om plotseling zo snel rond te draaien dat ze niet meer te zien zijn. Of alleen gezien worden als een vage glinstering. Ze zijn als derwisjen die wervelen, dan stoppen ze en blijven ze weer stil liggen, alleen af en toe zwaaien ze zwakjes met een poot of twee, in een verdoofde herhaling van voortbeweging. Tot het moment van de dood blijft het vreselijke gezoem alsof ze weer gaan zwermen.

Elke ochtend schep ik zo'n drie dozijn kadavers op met stoffer en blik. Dan gaan ze de prullenbak in en ga ik zitten om aan het schrijven van de dag te beginnen. Plotseling, vanuit de prullenbak, het verwoede geklop van de wederopstanding. Hier

heeft de dood het terrein nog niet veiliggesteld. Het maakt niet uit hoeveel er geslacht worden, het maakt niet uit dat de ramen de hele dag dicht blijven, elke avond verzamelen de vliegen zich op de vensterbanken om te sterven, zoals ze geleefd hebben, gezamenlijk. Het moet kameraadschappelijk zijn om zo te sterven, draai voor draai, klop voor klop en zoem voor zoem, met je soortgenoten.

Wij mensen hebben niet zo'n broederschap, ieder van ons moet alleen zoemen, draaien en kloppen.

Ik denk aan een man in New Haven. Hij is al zeven jaar mijn patiënt, sinds de dag dat ik in de operatiekamer zijn buik doorzocht en de verrassing ontdekte die daar op de loer lag: alveesklierkanker. Hij was toen tweeënveertig jaar oud. Voor deze man waren dit zeven jaren van hongersnood. Ook voor zijn vrouw en moeder. Tot drie dagen geleden werd zijn lijden gekenmerkt door langzaam toenemende pijn, braken en vermoeidheid. Toch was het te verdragen. Met morfine. Drie dagen geleden liep de pijn uit de hand en trad hij toe tot de selecte

groep wier lijden op geen enkele manier verlicht kan worden, behalve door de dood. In zijn bed thuis leek hij veertig kilo geconcentreerde pijn, alle andere pijn lijkt daar een verdunde versie van te zijn. Hij kronkelde onder de zweep van de pijn. Er kwam een ambulance. In het ziekenhuis kon niets worden gedaan om zijn leven te verlengen. Alleen het toedienen van grote doses verdovende middelen.

“Alsjeblieft,” smeekt hij me. In zijn open mond, op zijn tanden, een bruine pasta van speeksel. De hele nacht heeft hij liggen woelen, alsof hij een graf in het bed wilde uithollen.

“Ik laat je niet lijden,” zeg ik hem. In zijn worsteling wordt het laken opzij geduwd. Ik zie de oude verlaten incisie, de buik gevuld met tumor. Zelfs zijn penis is mager. Eén voet met vijf blauwe tenen ligt bloot. In mijn hand zijn ze koud. Ik denk aan de twintig botten van die voet die met pezen aan elkaar geregen zijn, elk deel begeleid door zijn eigen zenuw en slagader. Nu lijkt deze voet een plechtig dood dier dat ooit getraind was om het commando van het brein van een man door te geven aan de aarde.

“Ik zal de pijn wegnemen,” zeg ik tegen zijn vrouw.

Maar er is geen manier om de pijn te doden zonder de man van die pijn te doden. Morfine tot de dodelijke dosis ... en nog steeds piept en kraakt hij en maakt hij andere geluiden als een boot die in een zware zee breekt. Ik denk dat zijn pijn nog lang na zijn dood zal voortleven.

“Alsjeblieft,” smeekt zijn vrouw, “we kunnen zo niet doorgaan.”

“Doe het,” zegt de oude vrouw, zijn moeder. “Doe het nu.”

“Nog meer geven zou zijn dood betekenen,” zeg ik haar.

“Doe het dan,” zegt ze. Het gezicht van de oude vrouw is doorgroefd met kruisende stukjes losse huid. Haar haar is ezelbruin, ezelgrijs.

Ze wachten met hem terwijl ik naar de verpleegsterspost ga om de spuiten klaar te maken. Ik kan niemand vragen dat voor me te doen. Als ik terugkom in de kamer, heb ik drie volle spuiten in mijn hand, een rubberen tourniquet en een alcoholdoekje.

Alcoholdoekje! Om infectie te voorkomen? De oude vrouw staat op een klein krukje en leunt over het zijhek van het bed. Haar boezem bevindt zich vlak boven zijn voorovergebogen

gezicht, alsof ze hem met smart en zachtheid van haar nog volle borsten spenen wil. Plotseling zegt ze streng, zoals ze het jaren geleden tegen hem gezegd moet hebben: “Ga naar huis, zoon. Ga nu naar huis.”

Ik wacht in de deuropening. Het enige geluid is geflapper, geritsel, als in een kamer waar een klein dier, een vleermuis misschien, zich heeft teruggetrokken om te sterven. De vrouwen draaien zich om om te vertrekken. Er is geen dankbaarheid of verwijt in hun blik. Ik zou een beulskap moeten dragen.

Eindelijk zijn we alleen. Ik sta aan het bed.

“Luister,” zeg ik, “ik kan de pijn wegnemen.” De ogen van de man worden weer scherp. Zijn blik is als een wond die zijn pijn naar buiten uitstraalt, zodat iedereen op wie die valt weet dat hij verlichting nodig heeft.

“Hiermee.” Ik houd de spuiten omhoog.

“Ja,” hijgt hij. “Ja.” En terwijl de rest van zijn lichaam stuiptrekt als antwoord op de pijn, houdt hij zijn linker, toegeeflijke arm stil voor het tourniquet. Een gelijkmatige dauw van zweet bedekt zijn lichaam. Ik veeg de huid af met het alcoholdoekje en tik zachtjes op de arm om de aderen zichtbaar te maken. Er is er nog één vrij; de andere zijn al lang geronnen en afgebroken. Ik ga de naald inbrengen, maar het tourniquet is losgekomen; de ader is dichtgeklapt. Verdomme! Ik knoop het tourniquet opnieuw vast. Langzaam vult de ader zich met bloed. Deze keer blijft hij gevuld.

Hij reageert helemaal niet op de prik. Wat is één kleine golf in een wilde zee? Ik druk de spuit leeg, maak de spuit los van de naald en vervang hem door de tweede spuit. Ik leeg ook deze en ga verder met de derde. Als ze allemaal gegeven zijn, trek ik de naald eruit. Er verschijnt een druppel bloed op zijn onderarm. Ik dep het met het alcoholdoekje. Het is klaar. In minder dan een minuut is het klaar.

“Ga naar huis,” zeg ik, de woorden van de oude vrouw herhalend. Ik doe het licht uit. In het donker is de inhoud van het bed theoretisch. Nee! Ik moet kijken. Ik doe het licht weer aan. Hoe verkleind is hij, een opgevouwen pakketje, iets dat is weggesneden tot alleen zijn vorm, met nog een beetje adem over. Zijn ongeduldige botten lijken door de papierachtige huid heen te willen barsten. Ik ben ook ongeduldig. Ik wil het achter de rug hebben en dan de gang oplopen waar de vrouwen wachten. Zijn dood is als een juweel

voor hen.

Mijn vingers aan zijn pols. Hetzelfde ritme als de mijne! Alsof er één polsslag was die door de hele natuur klopte en het hart van elk wezen precies hetzelfde klopte.

“Je kunt nu naar huis,” zeg ik. Het uitgemergelde lichaam ontspant. De ademhaling vertraagt. Acht per minuut --- zes --- Het duurt niet lang meer. De polsslag komt en gaat. Het duurt niet lang meer.

“Is dat beter?” vraag ik hem. Zijn blik is afstandelijk, ondoorzichtig, in beslag genomen. Minuten gaan voorbij. Buiten, in de gang, het geroezemoes van vrouwenstemmen.

Maar deze man wil niet sterven! Het skelet ontwaakt uit zijn verdoving. Zijn neus trilt alsof hij een vlieg wil afweren. Wat schudt hem door elkaar als een kalebas vol bonen? De polsslag komt terug, smelt weg, komt weer terug en blijft. De ademhaling is twaalf, dan veertien. Ik heb het niet gedaan. Ik heb hem niet vermoord. Ik ben onschuldig!

Ik zal de kamer uitlopen, de gang op. Ze zullen me aankijken, hun adem inhouden, verwachtingsvol. Ik til het laken op om hem te bedekken. Plotseling is er een scherpe steek in mijn duim. Dezelfde naald waarmee ik hem wilde doden heeft me geprikt. Er verschijnt een druppel bloed. Ik druk erop met het alcoholdoekje. Mijn verse bloed verdiept de vlek van het zijne op het gaas. Laat maar zitten. De man in het bed slikt. Zijn adamsappel wiebelt langzaam. Het zou zo makkelijk zijn om het te doen. Drie minuten druk op het strottenhoofd. Hij is nog steeds niet bij bewustzijn, zou het niet voelen, zou het niet weten. Mijn duim en vingertoppen zweven, landen op zijn luchtpijp. Mijn pols klopt in zijn nek, de zijne in de mijne. Ik kijk achterom over mijn schouder. Niemand. Twee kale infuuspalen in een hoek, hun geluste metalen ogen getuigen. Doe het! Vingers drukken. Weer slikt hij. Weer achterom kijken. Hoe dicht de deur is. En ...mijn hand verzwakt. Ik kan het niet. Het zit niet in me om het te doen. Niet op die manier. Het hoofd van de man draait als een omgekeerde vis. Het eskader van de ribben vecht verder.

Ik trek me terug van het bed, draai me om en vlucht naar de deuropening. In de spiegel zie ik een glimp van mijn gezicht. Het is het gezicht van iemand die gereanimeerd is na een lange periode van hartstilstand. De wangen vertonen geen enkel vlekje kleur, alsof deze persoon in shock is

door wat hij zojuist aan de andere kant van het graf heeft gezien.

In de gang leunen de vrouwen tegen de muur, tegen elkaar. Ze zijn als een groep engelen die hierheen zijn gestuurd om zijn lichaam in bezit te nemen. Het is het enige dat hen tevreden zal stellen.

“Hij is niet gestorven,” zeg ik. “Hij wil niet... of kan niet.” Ze zwijgen.

“Hij is er nog niet klaar voor,” zeg ik.

“Hij is er klaar voor,” zegt de oude vrouw. “Maar jij niet.”

Oorspronkelijke tekst *Mercy*. In: *Letters to a young doctor*, New York: Harcourt Brace & Company, 1998 (1982).

Inleiding en vertaling: Arko Oderwald